

УДК 343.36

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.48>**Руслан Волинець,**

докт. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУДОВІ РІШЕННЯ, ЯКІ НЕ БУЛИ СКАСОВАНІ ЧИ ЗМІНЕНІ СУДАМИ ВИЩОЇ ІНСТАНЦІЇ, ЯК ПРЕДМЕТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 375 КК УКРАЇНИ

Аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що питання, яке полягає в тому, чи можуть бути предметом складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, судові рішення, які не були скасовані чи змінені судами вищої інстанції, вирішується доволі неоднозначно. Можна виокремити принаймні три підходи до його вирішення. Перший підхід полягає в тому, що предметом постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови можуть бути тільки рішення, які були скасовані чи змінені судами вищої інстанції. Другий підхід полягає в тому, що предметом складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, можуть бути як рішення, які були скасовані чи змінені судами вищої інстанції, так і остаточні судові рішення. Третій підхід, який підтримує і автор цієї статті, полягає в тому, що відповідальність за ст. 375 КК має наставати незалежно від того, чи скасоване (змінене) неправосудне судові рішення на момент здійснення кримінального провадження та притягнення судді до кримінальної відповідальності за цією статтею. У статті докладно аналізуються зазначені підходи, визначаються їхні сильні та слабкі сторони.

Також аналізуються матеріали правозастосовчої діяльності та констатується, що розбіжності у вирішенні питання про те, чи має бути судові рішення скасоване або змінене, щоб суддю можна було притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК, мають місце і в судовій практиці. Аналіз судових рішень, у яких суддів було притягнуто до кримінальної відповідальності за цією статтею, дає змогу зробити висновок, що здебільшого у вироку, серед іншого, було зазначено, що завідомо неправосудні судові рішення були скасовані або змінені судами вищої інстанції, а в деяких випадках наявність окремих завідомо неправосудних судових рішень констатувалась виключно за рахунок інших доказів.

Резюмується, що у цьому контексті особливого значення набуває рішення касаційної інстанції, яке може покласти край цим суперечностям. У статті також зазначається, що господарське процесуальне, цивільне процесуальне, адміністративне процесуальне та кримінальне процесуальне законодавство визначає таку обставину, як встановлення виши судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення, однією з підстав для перегляду судового рішення за виключними обставинами. При цьому констатується наявність прогалини щодо регламентації цього питання у Кодексі України про адміністративні правопорушення та зазначається, що відповідна виключна підстава для перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення також має бути передбачена у цьому Кодексі, а тому він потребує відповідних змін.

Ключові слова: злочини проти правосуддя, вирок суду, рішення суду, ухвала суду, завідомо неправосудне судові рішення, незаконне судові рішення.

Постановка проблеми. Однією з норм Кримінального кодексу України (далі – КК), яка має поодинокі факти застосування у правозастосовчій практиці, є ст. 375 «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». Так, наприклад, у 2015 році набрали законної сили рішення щодо п'яти осіб. Щодо трьох осіб, які обвинувачувались у вчиненні злочину, передбаченого

ч. 1 ст. 375 КК, справи було закрито (щодо однієї у зв'язку з амністією, щодо двох – з інших підстав). При цьому дві особи було засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті [14]. У 2017 році набрали законної сили рішення щодо чотирьох осіб, з яких до кримінальної відповідальності за ч. 1 цієї статті було притягнуто одну особу, щодо однієї особи справу було закрито, ще двох осіб, які обвинувачувались у вчиненні

злочину, передбаченого ч. 2 ст. 375 КК, було виправдано [16]. У 2016 та 2018 роках до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК не було притягнуто жодної особи [15; 17].

Складність у застосуванні цієї кримінально-правової норми, зокрема, пов'язана з неоднаковим тлумаченням об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 375 КК. Аналіз юридичної літератури та правозастосовчої практики вказує на те, що існують різні підходи щодо визначення кола судових рішень, які можуть бути предметом досліджуваного складу злочину: співвідношення таких понять як «неправосудне судове рішення» та «незаконне судове рішення»; визначення моменту, з якого цей злочин вважається закінченим; встановлення того, чи є мотив або мета обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони тощо. Однак хотілося б зупинитись на дослідженні такого питання: чи можуть бути предметом досліджуваного злочину рішення, які не були скасовані чи змінені судами вищої інстанції.

Аналізу складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, була присвячена увага в роботах П.П. Андрушка, П.С. Берзіна, В.М. Бурдіна, С.Є. Дідика, О.О. Дудорова, В.М. Єднак, О.В. Капліна, Р.Ю. Кравця, Н.Д. Квасневської, О.О. Кваші, Н.М. Мирошниченка, В.О. Навроцького, М.А. Погорецького, А.О. Селіванова, І.А. Тітка, В.І. Тютюгіна, М.І. Хавронюка та ряду інших правників. Водночас існування різних, інколи діаметрально протилежних точок зору з приводу тлумачення досліджуваного складу злочину, а також існування хоч і незначної, але неоднакової практики застосування ст. 375 КК зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у цій сфері.

Метою статті є розгляд одного із важливих питань, вирішення якого має велике значення для з'ясування змісту поняття «неправосудне судове рішення». Це питання полягає в тому, чи можуть бути предметом складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, судові рішення, які не були скасовані чи змінені судами вищих інстанцій.

Виклад основного матеріалу. Аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що це питання вирішується доволі неоднозначно. Можна виокремити принаймні три підходи на його вирішення.

Перший підхід полягає в тому, що предметом постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови можуть бути тільки рішення, які були скасовані чи змінені судами вищих інстанцій.

Наприклад, М.А. Погорецький зазначає, що в теорії кримінального права є думка про те, що для притягнення судді до кримінальної відповідальності обов'язково необхідне скасування неправосудного рішення судом вищої інстанції. Аргументуючи цю думку, вчені зазначають, що визнати судовий акт неправосудним може лише суд і саме тому потрібне скасування неправосудного судового рішення для того, щоб вважати його таким, що не відповідає законам. На думку правника, це є обов'язковою умовою, оскільки в рішенні вищестоящего суду будуть зазначені причини скасування рішення, помилки судді, які він допустив у судовому розгляді, і відповідний документ буде аргументованим доказом як у вирішенні питання про надання дозволу на затримання судді, так і під час розгляду кримінального провадження щодо притягнення судді до кримінальної відповідальності в суді або ж щодо звільнення його від кримінальної відповідальності [20, с. 228].

На думку С.Є. Дідика, питання про кримінальну відповідальність суддів за постановлення завідомо неправосудного рішення може порушуватись лише за наявності відповідного рішення апеляційної або касаційної інстанції про скасування чи зміну неправосудного рішення або про закриття справи [10, с. 232–234].

Більш категорично висловлюється В. Сімоненко, який зазначає, що відкриваючи кримінальні провадження щодо суддів за ст. 375 КК у випадках, коли судові рішення в установленому законом порядку не переглядалися або переглядалися та не скасовані, органи прокуратури, ставлячи під сумнів такі судові рішення, які набули чинності, фактично привласнюють функції судів, що є порушенням Конституції України [26].

Позицію, згідно з якою предметом складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, можуть бути тільки рішення, які були скасовані чи змінені судами вищих інстанцій, підтримують ряд інших правників [25, с. 45; 13, с. 8–9; 30, с. 509–515].

Зазначена вище позиція є доволі логічною, оскільки на перший погляд може виглядати доволі дивною ситуація, коли суддю притягатимуть до кримінальної відповідальності за винесення завідомо неправосудного рішення, яке не скасоване або не змінене і на підставі якого вирішено конкретний юридичний спір. Таке рішення і надалі визначає права та обов'язки осіб, які були учасниками відповідного судового розгляду.

Проте одразу виникає одне просте питання: хто має переглядати судові рішення найвищої судової інстанції у даному кон-

кретному випадку? Наприклад, постанову суду касаційної інстанції, або ухвалу суду в малозначній справі чи за результатами розгляду ухвали слідчого судді, або постанову апеляційного суду в справі про адміністративне правопорушення тощо.

Перш за все судові рішення можуть бути переглянуті за виключними обставинами. Як слушно зазначає М.А. Погорецький, в КПК 1960 року була передбачена ст. 405, яка визначала підстави для перегляду судового рішення. Зокрема, це зловживання прокурора, слідчого чи судді під час провадження в справі, якщо факт зловживання встановлено судовим рішенням, яке набрало законної сили. Разом із тим ст. 459 КПК 2012 року закріплена норма, що дозволяє переглянути судові рішення за нововиявленими обставинами, серед яких зазначається зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження [20, с. 228]. Звертаємо увагу, що ст. 459 КПК 2012 року зазнала певних змін. Так, відповідно до ч. 1 цієї статті судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами. При цьому виключними обставинами, зокрема, визнаються: встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення (п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК). Обставини, передбачені п. 3 ч. 3 цієї статті, повинні бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили (ч. 3 ст. 459 КПК).

При цьому перегляд судового рішення на підставі відповідної нововиявленої обставини має відбутися вже після того, як така обставина була встановлена вироком суду, що набрав законної сили, тобто після того, як суддю було притягнуто до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК.

Щоправда, у ч. 1 ст. 459 КПК не конкретизовано, у вчиненні якого саме злочину має бути встановлено вину судді. Це може бути злочин, передбачений ст. 375 КК чи виключно іншою кримінально-правовою нормою (наприклад, ст. 368 КК). Але в другому випадку переглянути завідомо неправосудне судові рішення за виключними обставинами можна лише в тому разі, коли діяння, пов'язані з вчиненням цього злочину, також містили інший склад злочину і при цьому суддю вдалося притягнути до кримінальної відповідальності за цей другий злочин. Але якщо в діях винної особи відсутня сукупність злочинів або довести вину у вчиненні іншого злочину не вдалося, то і переглянути завідомо неправосудне судові рішення буде

не можливо, а це означатиме, що воно так і залишиться нескасованим або зміненим, а отже, особу не можна буде притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК.

Судове рішення, у тому числі і неправосудне, може бути переглянуто також у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань у вирішенні даної справи судом (п. 2 ч. 3 ст. 459 КПК). При цьому тривалий час перебування справи на розгляді в Європейському суді з прав людини, ймовірність визнання заяви неприйнятною з огляду на відсутність очевидних порушень Європейської конвенції з прав людини, обмежені строки для звернення до Європейського суду з прав людини роблять таку можливість перегляду судового рішення за цією нововиявленою обставиною доволі проблематичною.

Крім того, можливість притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК ставиться в залежність від скасування або зміни завідомо неправосудного судового рішення судом вищої інстанції. А на це, залежно від конкретних обставин справи, може піти від кількох місяців до кількох років. І це при тому, що моментом закінчення складу злочину, передбаченого цією статтею, пропонується визнати настання значно більш ранніх подій. У юридичній літературі зазначено, що факт винесення завідомо неправосудного судового рішення завершується його проголошенням і, відповідно, з цього моменту цей злочин вважається закінченим, незважаючи на час набуття законної сили неправосудним судовим рішенням [28, с. 45]. Це є останньою й обов'язковою умовою притягнення судді до кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 375 КК [20, с. 231]. У судовій практиці цей злочин пропонується визнати закінченим на такій стадії: зокрема, Верховний Суд України у своїй постанові від 18 червня 2015 року в справі № 5-56к15 зазначає, що злочин, передбачений ст. 375 КК, визнається закінченим з моменту проголошення постановленого судового акта незалежно від часу набуття законної сили та наслідків, які спричинені [21].

Не вдаючись у дискусію щодо визначення моменту закінчення досліджуваного складу злочину, лише зазначу, що ситуація, відповідно до якої суддя, який виніс завідомо неправосудне судові рішення і в діях якого міститься закінчений склад злочину, не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, доки таке неправосудне рішення не буде скасовано, виглядає доволі суперечливо. Складається враження, що

ніби в цьому випадку штучно запроваджуються другий момент, з якого постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови вважається закінченим злочином.

Другий підхід полягає в тому, що предметом складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, можуть бути як рішення, які були скасовані чи змінені судами вищих інстанцій, так і остаточні судові рішення. Підтримує цю позицію М.І. Хавронюк, який вважає, що для визнання судового рішення неправосудним необхідно, щоб його неправосудність була підтверджена вищою судовою інстанцією, адже судові рішення може бути скасовано в порядку, передбаченому процесуальним законом. Однак, якщо йдеться про остаточне судові рішення, то про його правосудність чи неправосудність можна говорити на підставі встановлених фактів того, що воно було прийнято, наприклад, під впливом втручання в діяльність судді, погрози чи насильства щодо судді або у зв'язку з одержанням суддею хабара за винесення цього рішення. Остаточними судовими рішеннями, наприклад, є: судові рішення судів першої інстанції, які за законом не підлягають перегляду в апеляційному чи касаційному порядку, або апеляційних судів, які не підлягають перегляду в касаційному порядку; рішення касаційних судів; рішення ВСУ [12, с. 801].

На думку П.П. Андрушка, визнання обов'язковою умовою кримінальної відповідальності судді за постановлення завідомо неправосудного рішення факту скасування цього рішення породжує питання, як бути із судовими рішеннями, які відповідно до процесуального законодавства (зокрема, КПК) не підлягають оскарженню. Ким у цьому разі визнаватиметься факт неправосудності судового рішення? [1]. На думку цього правника, за відсутності рішення вищого суду, яким скасоване постановлене суддею рішення, останнє може оцінюватись органом досудового слідства і судом на предмет його неправосудності, якщо таке рішення не було або об'єктивно не могло бути предметом розгляду апеляційної чи касаційної судової інстанції (зокрема, смерть фізичної особи чи ліквідація юридичної особи, які могли подати апеляцію чи касаційну скаргу; відмова особи від оскарження незаконного рішення; рішення, що не підлягають оскарженню) [2, с. 44–45].

Отже, запропонований підхід дозволяє врахувати ситуацію коли йдеться про завідомо неправосудне судові рішення, яке на національному рівні нема кому скасовувати. Проте такий підхід вказує на наявність подвійних стандартів у питанні визнання

рішень неправосудними. Виходить доволі цікава ситуація, коли одні судові рішення визнати завідомо неправосудними значно складніше, ніж інші. Так, наприклад, у разі винесення завідомо неправосудного рішення судом першої інстанції необхідно щоб це рішення було скасовано або змінено, і лише тоді можна виносити вирок за ст. 375 КК, а у разі, коли таке рішення ухвалив суд касаційної інстанції, достатньо лише винесення вироку за ст. 375 КК.

Виходячи з вищезазначеного, вважаю, що факт скасування або зміни завідомо неправосудного рішення судом вищої інстанції не може мати вирішального значення. Цей процес може відбуватися паралельно з кримінальним провадженням, результати такого перегляду можуть бути використані в цьому кримінальному провадженні та полегшити процес доказування, однак відсутність такого перегляду не може жодним чином блокувати кримінальне провадження за ст. 375 КК.

Третій підхід, який підтримує й автор цієї статті, полягає в тому, що відповідальність за ст. 375 КК має наставати незалежно від того, чи скасоване (змінене) неправосудне судові рішення на момент здійснення кримінального провадження та притягнення судді до кримінальної відповідальності за цією статтею.

В.І. Тютюгін, О.В. Капліна, І.А. Тітко акцентують увагу на тому, що якщо умовою притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК визнати обов'язкове скасування судового рішення вищим судом, то отримаємо замкнене коло, оскільки органи досудового розслідування не зможуть порушити кримінальну справу за ст. 375 КК навіть за наявності приводів та підстав до того. А без винесення вироку суду не можна порушувати питання про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами [28, с. 47-48].

У свою чергу О.П. Слободяник та Р.Ю. Кравець зазначають, що законність чи незаконність прийнятого суддею рішення може визначатися лише вищим судом тієї ж юрисдикції – апеляційним судом, вищим спеціалізованим судом, а у передбачених законом випадках – Верховним Судом України – в порядку апеляційного чи касаційного провадження. Проте за жодної умови суд, який розглядає справу за ст. 375 КК, не може давати оцінки законності змісту рішення суду цивільної, господарської чи адміністративної юрисдикції, оскільки, даючи таку оцінку, він фактично буде виконувати функції апеляційної чи касаційної інстанції відповідної юрисдикції. Окрім того, законодавчої вимоги про визнання неправосудного судового рішення

спершу незаконним не передбачено. Отже, не слід ототожнювати «незаконне» та «неправосудне» судові рішення, адже не кожне незаконне судове рішення є неправосудним, тобто можна розглядати поняття незаконності ширше, ніж поняття неправосудності. Не всі порушення, які тягнуть за собою скасування рішення суду, можуть кваліфікувати його як неправосудне [27].

Аналогічним чином розмірковує Н.М. Мирошніченко, оскільки: по-перше, чинна редакція статті не зазначає, що предметом можуть бути тільки рішення, які були змінені чи скасовані; по-друге, можуть бути випадки, коли суддя вищої інстанції, внаслідок сумлінної помилки, дійде висновку, що рішення суду попередньої інстанції не потребує зміни та скасування, хоча, можливо, були на це певні підстави [18]. Так, наприклад, суддя районного суду був притягнутий до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК за те, що він, будучи обізнаним з вимогами чинного законодавства України, діючи умисно з метою постановлення завідомо неправосудного судового рішення, у приміщенні районного суду в квітні 2009 року постановив рішення у цивільній справі за позовом кількох осіб до обласної державної адміністрації та районної державної адміністрації про визнання недійсними рішень та зобов'язання вчинити певні дії [6]. Відтак вказане рішення районного суду було оскаржене прокуратурою до апеляційного суду, який своєю ухвалою рішення районного суду залишив без змін, а апеляційну скаргу – без задоволення. Лише за результатами касаційного розгляду вказаної справи рішення районного суду було скасовано, а справу спрямовано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Як слушно зазначають О.О. Дудоров та Л.М. Палюх, найбільш системно аргументи на користь положення про те, що відповідальність за ст. 375 КК має наставати незалежно від того, чи скасоване (змінене) неправосудне судове рішення, виклав В.О. Навроцький. Зокрема, він зазначив, що: 1) існує значна кількість судових рішень, щодо яких не передбачено процесуальний порядок їх скасування (зміни), і виведення їх з-під дії ст. 375 КК буде необґрунтованим; 2) скасування (зміна) судових рішень зумовлено волевиявленням учасників процесу, а відсутність такого волевиявлення означає, що судове рішення (навіть абсурдне) не буде скасоване (змінене), а це веде до безкарності суддів; 3) скасування і зміна судових рішень обмежені певними часовими рамками, і залежність можливості дотримання цих рамок від поведінки судді створює пере-

шкоди для притягнення його до відповідальності за ст. 375 КК; 4) скасування і зміна судових рішень обумовлені іншими судовими рішеннями, окремі з яких, у свою чергу, можуть бути завідомо неправосудними; 5) визнання в Україні пріоритету рішень ЄСПЛ означає, що наявність законної сили у судового рішення не виключає можливості визнання його неправосудним; 6) презумпція правомірності судового рішення належить до числа спростовних, і відкриття кримінального провадження за ст. 375 КК є правовим засобом перевірки такої презумпції; 7) факт скасування (зміни) судового рішення є лише одним із доказів завідомої неправосудності судового рішення, і не можна визначати поняття ознаки складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, залежно від того, у який спосіб доведена її наявність [19, с. 399–402].

Позицію, відповідно до якої відповідальність за ст. 375 КК має наставати незалежно від того, чи скасоване (змінене) неправосудне судове рішення на момент здійснення кримінального провадження та притягнення судді до кримінальної відповідальності за цією статтею, підтримують також і інші правники [11, с. 300–305; 30, с. 509–515].

Розбіжності у вирішенні питання про те, чи має бути судове рішення скасоване або змінене, щоб суддю можна було притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК, мають місце й у судовій практиці. Аналіз тієї невеликої кількості судових рішень, у яких суддів було притягнуто до кримінальної відповідальності за цією статтею, дає змогу зробити висновок, що здебільшого у вирок, серед іншого, було зазначено, що завідомо неправосудні судові рішення були скасовані або змінені судами вищої інстанції [3; 8; 6; 7; 9; 21; 5], а в деяких випадках наявність окремих завідомо неправосудних судових рішень констатувалась виключно за рахунок інших доказів [4]. Так, наприклад, у постанові від 26 червня 2018 року, якою залишено без змін виправдувальний вирок у кримінальному провадженні за ст. 375 КК, Верховний Суд, зокрема, зазначив, що на законодавчому рівні поняття «неправосудне» судове рішення наразі не визначено, не прийнято рішення й Конституційним Судом України за зверненням Пленуму Верховного Суду України щодо офіційного тлумачення вказаного поняття. Відсутні й підстави для ототожнення цього поняття із такими поняттями, як «незаконне» та «необґрунтоване». Крім того, немає жодних законодавчих підстав стверджувати, що неправосудне судове рішення – це у будь-якому разі таке рішення, яке було скасовано вищою судовою інстанцією [22]. Аналогічного висновку

дійшов Верховний Суд і в ряді інших своїх рішень [23; 24].

Цілком очевидно, що така невизначеність потребувала однозначного вирішення. Перша спроба була здійснена у рамках проекту постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) «Про судову практику у справах про постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови», який було розроблено, як вказано в преамбулі цього документа, з метою забезпечення правильного та однакового застосування ст. 375 КК. Однак цю постанову так і не було прийнято.

Наступна спроба вирішити це питання здійснена вже Верховним Судом. Передаючи справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду у зв'язку з наявністю виключної правової проблеми, колегія другої судової палати Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду, зокрема, зазначила, що вирішальною підставою для скасування ухвалою ВССУ обвинувального вироку апеляційного суду в частині засудження ОСОБА_1 за ч. 2 ст. 375 КК є те, що апеляційний суд не спростував доводів ОСОБА_1 про те, що постанову про притягнення ОСОБА_2 до адміністративної відповідальності за ст. 162 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) не було скасовано, вона набрала законної сили, після чого її було виконано. Суд касаційної інстанції вважав указані обставини суттєвими, оскільки вони могли вплинути на висновки суду, зважаючи на гарантовану в ст. 124 Конституції України презумпцію законної сили не скасованого судового рішення, а також на рекомендації, викладені в п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8 «Про незалежність судової влади». Саме на виконання цієї вказівки суду касаційної інстанції, яка була обов'язковою для суду апеляційної інстанції в силу положень ст. 399 КПК України 1960 року, апеляційний суд перевіряв вказану обставину та своєю ухвалою скасував вирок міськрайонного суду в частині засудження ОСОБА_1 за ч. 2 ст. 375 КК і закриття кримінальну справу за відсутністю в його діях складу цього злочину. При цьому єдиною підставою для постановлення такого рішення було те, що оскільки постановою про притягнення ОСОБА_2 до адміністративної відповідальності за ст. 162 КУпАП не була встановлена законом порядку скасована як незаконна і необґрунтована, і є чинною, то за таких обставин у діях ОСОБА_1 відсут-

ній склад злочину, передбачений ст. 375 КК. Таким чином, апеляційним судом, як і судом касаційної інстанції, фактично констатовано, що судові рішення, яке не було скасоване в установленому законом порядку, за будь-яких обставин не може бути визнане неправосудним у розумінні ст. 375 КК [29].

Натомість колегія суддів Верховного Суду не може погодитися з цим висновком, оскільки вважає, що перегляд відповідного судового рішення вищою судовою інстанцією та його скасування не завжди є обов'язковою умовою для визнання такого рішення неправосудним у розумінні ст. 375 КК. Позиція колегії суддів Верховного Суду пояснюється таким. По-перше, не всі судові рішення можуть бути оскаржені до вищої судової інстанції згідно з процесуальним законодавством. По-друге, за змістом процесуального законодавства оскарження судового рішення, як правило, залежить від того, чи подана апеляційна скарга учасниками справи (провадження) в межах строку на апеляційне оскарження, та від її змісту, а тому не виключена ситуація, коли такі учасники, зацікавлені в ухваленні такого неправосудного рішення, не будуть його оскаржувати. По-третє, процесуальне законодавство, навпаки, визначає однією з підстав для перегляду судового рішення за виключними обставинами «встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення» (п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК), «встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судові рішення» (п. 3 ч. 3 ст. 423 Цивільного процесуального кодексу України, п. 3 ч. 3 ст. 320 Господарського процесуального кодексу України, п. 2 ч. 5 ст. 361 Кодексу адміністративного судочинства України). По-четверте, кримінально-правова кваліфікація судового рішення як «неправосудного» в розумінні ст. 375 КК має ґрунтуватися на оцінці конкретних обставин справи та, в принципі, не обов'язково має бути пов'язана з підставами скасування судового рішення вищою інстанцією, навіть якщо такий факт мав місце [29].

Як можна бачити у цій справі, колегія суддів сприйняла аргументи тієї частини правників, які обстоюють позицію, відповідно до якої відповідальність за ст. 375 КК має наставати незалежно від того, чи скасоване (змінене) неправосудне судові рішення на момент здійснення кримінального провадження та притягнення судді до кримінальної відповідальності за цією статтею.

Окремо слід зупинитись на тому, що процесуальне законодавство визначає однією з підстав для перегляду судового рішення за виключними обставинами «встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судове рішення». Можна констатувати наявність прогалини щодо регламентації цього питання у КУпАП. При цьому наведена вище ситуація яскраво демонструє, що відповідна виключна підстава для перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення також має бути передбачена у КУпАП, а тому він потребує відповідних змін.

Висновки

Як у теорії кримінального права, так і в правозастосовчій практиці є різні підходи щодо розкриття змісту поняття «неправосудне судове рішення» як предмета складу злочину, передбаченого ст. 375 КК. При цьому одним із найскладніших питань, яке потрібно вирішити на шляху до єдиного розуміння цього поняття, є питання, яке полягає в тому, чи можуть бути предметом складу злочину, передбаченого ст. 375 КК, рішення, які не були скасовані чи змінені судами вищої інстанції. Крім того, аналіз юридичної літератури та судової практики показує, що є три підходи у вирішенні цього питання, два з яких є діаметрально протилежними один одному.

За таких обставин бажано, щоб Велика Палата Верховного Суду, виступивши своєрідним арбітром (яким свого часу не виступив ВССУ) та проаналізувавши наявні щодо вирішення цього спірного питання протилежні позиції, чітко зайняла одну з них. Впевнений, що вирішення цієї виключної правової проблеми стане першим важливим кроком на шляху до єдиного розуміння та більш ефективного застосування кримінальної відповідальності за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудних судових рішень.

Список використаних джерел:

1. Андрушко П. Науковий висновок (доповнений) по запиту адвоката Павленка М.В. щодо правильності і обґрунтованості кримінально-правової кваліфікації органом досудового розслідування дій Волкової С.Я. за ст. 375 КК України (продовження). *Юридичний вісник України (Інформаційно-правовий банк)*. 2015. № 28.
2. Андрушко П.П. Деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного рішення в кримінальному провадженні

(ст. 375 КК). *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 8. С. 35–46.

3. Вирок Апеляційного суду Вінницької області від 05.11.2009 р. у справі № 1-24/2009 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/6552205> (дата звернення: 27.10.2019).

4. Вирок Апеляційного суду міста Севастополя від 31.08.2012 р. у справі № 1/2790/2/12 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28123568> (дата звернення: 27.10.2019).

5. Вирок Болехівського міського суду Івано-Франківської області від 31.03.2017 р. у справі № 339/417/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65649784> (дата звернення: 22.10.2019).

6. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва від 10.10.2013 р. у справі № 1-кп/752/85/13 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34020941> (дата звернення: 27.10.2019).

7. Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 26.06.2013 р. у справі № 1614/2538/12 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/%2049349370> (дата звернення: 27.10.2019);

8. Вирок Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 13.12.2013 р. у справі № 815/5626/12 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36311672> (дата звернення: 27.10.2019);

9. Вирок Чигиринського районного суду Черкаської області від 07.14.2015 р. у справі № 708/752/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43831707> (дата звернення: 27.10.2019).

10. Дідик С.Є. Протидія службовим злочинам у сфері правосуддя, що вчиняються суддею (кримінально-правовий аспект). *Протидія злочинам у сфері службової діяльності (кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні проблеми)*. Київ, 2014. С. 232–234.

11. Дудоров О.О., Палюх Л.М. Проблеми кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 375 КК України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 1(6). С. 280–328.

12. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.

13. Єднак В.М. Кримінальна відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови з корисливих мотивів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 16 с.

14. Звіт про кількість осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання за 2015 рік / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

Sud_statustuka_Zvit_2015 (дата звернення: 25.08.2019).

15. Звіт про кількість осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання за 2016 рік / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/2016_zvit (дата звернення: 25.08.2019).

16. Звіт про кількість осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання за 2017 рік / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2017 (дата звернення: 25.08.2019).

17. Звіт про кількість осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання за 2018 рік / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018 (дата звернення: 25.08.2019).

18. Мирошниченко Н.М. Постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: деякі спірні питання. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10262/MYROSHNYCHENKO%20317-319.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 27.10.2019).

19. Навроцький В.О. З професорської шухляди. Івано-Франківськ: Фоліант, 2016. 705 с.

20. Погорецький М.А. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК України: проблемні питання матеріального та процесуального права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 223–334.

21. Постанова Верховного Суду України від 18.06.2015 р. у справі № 5-56кс15 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46803657> (дата звернення: 22.10.2019).

22. Постанова Верховного Суду від 26.06.2018 р. у справі № 520/8135/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://>

reyestr.court.gov.ua/Review/75099762 (дата звернення: 28.10.2019).

23. Постанова Верховного Суду від 05.03.2019 р. у справі № 759/15166/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80364023> (дата звернення: 28.10.2019).

24. Постанова Верховного Суду від 20.06.2019 р. у справі № 399/383/15 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82541702> (дата звернення: 28.10.2019).

25. Селіванов А.О. Вдосконалення механізму дисциплінарної відповідальності суддів та його науково-практичне осмислення. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 4 (56).

26. Сімоненко В. Погрози суддям нищать справедливість. *Голос України*. 2015. № 48.

27. Слободяник О.П., Кравець Р.Ю. Деякі проблемні аспекти оцінки складу злочину «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». *Адвокат*. URL: <https://iadvocate.com.ua/deyaki-problemni-aspekty-otsinky-skladu-zlochynu-postanovlennya-suddeyu-suddyamuzavidomonepravosudnogo-vyroku-rishennya-uhvaly-abo-postanovy/> (дата звернення: 27.10.2019).

28. Тютюгін В.І., Капліна О.В., Тітко І.А. Постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: окремі аспекти застосування ст. 375 Кримінального кодексу України. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 2. С. 42–48.

29. Ухвала Верховного Суду від 03.10.2019 р. у справі № 0306/7567/12 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84899211> (дата звернення: 28.10.2019).

30. Щасний А. В. Поняття та ознаки завідомо неправосудного вироку як предмета злочину, передбаченого ст. 375 Кримінального кодексу України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки* : зб. наук. пр. Київ: ІДП НАН України, 2010. Вип. 47. С. 509–515.

The analysis of the legal literature suggests that the question of fatigue can be the subject of a crime under Art. 375 of the Criminal Code, which have not been overturned or modified by higher courts, are rather ambiguous. At least three approaches can be identified to address it. The first approach is that the subject of a ruling by a judge (s) is knowingly an unjust verdict, decisions, rulings can only be decisions that have been overturned or modified by the higher courts. The second approach is that the subject of the crime under Art. 375 of the Criminal Code, there can be both decisions that have been canceled or modified by higher courts and final judgments. The third approach, supported by the author of this article, is that the responsibility for Art. 375 of the Criminal Code should come irrespective of whether the unlawful judgment was quashed (changed) at the time of the criminal proceedings and the prosecution of the judge under this article. The article analyzes these approaches in detail, identifies their strengths and weaknesses.

The materials of law enforcement activities are also analyzed and it is stated that the differences in the decision on whether the court decision should be canceled or changed so that a judge could be prosecuted under Art. 375 of the Criminal Code are also in the case law. An analysis of the judgments in which judges have been criminally charged under this article makes it possible to conclude that in the vast majority of cases, the sentence stated, among other things, that deliberately unlawful judgments were overturned or modified by higher courts, and in some cases certain deliberately unjust judgments were found solely on the basis of other evidence.

In summary, the decision of the cassation instance, which may put an end to these contradictions, is of particular importance in this context. The article also states that economic procedural, civil procedural, administrative procedural and criminal procedural legislation defines a circumstance such as finding a judge guilty of a crime or abuse of an investigator, prosecutor, investigating judge or court during a criminal proceeding that resulted in a decision, one of the grounds for review of the judgment in exceptional circumstances. It notes that there is a gap in the regulation of this issue in the Code of Administrative Offenses and states that an appropriate exclusive basis for reviewing decisions in administrative offenses should also be provided for in this Code, and therefore it needs to be amended accordingly.

Key words: crimes against justice, court sentence, court decision, court order, deliberately unlawful court decision, unlawful court decision.

